

megírásánál, melyet Polybiusból fordítva, a maga neve alatt árult. Bayle (Dictionnaire historique et critique. Basle, 1741. I. 302, 303) mentegeti ugyan, Hamberger meg azt állítja, hogy Procopiust és Polybiust nem csupán fordította, hanem más szerzőket is felhasználó említett munkáihoz; de az ő Attilájának provenienciájára vonatkozó jelen cikkem után biztosra veszem, hogy mind a két mű eredetisége nagyon gyenge lábon áll, értékök meg semmikép sincs arányban azzal a dicsőséggel, mely Aretinus emlékét mind eddig övezte.

Már csak úgy vagyunk a plagiátorokkal, hogy a kit egyszer annak ismertünk fel, semmiféle művében nem tudunk bízni. Toldy Ferenc is, a ki Aretinus Attiláját ki akarta adni, kutatásai közben Jovius vádjára bukkanván, jegyzetei közé két helyt is bevezette: »NB. megnézni Procopot, nem innen vette-e Atilát.« S az egyiknél plajbászszal oda írta »Nem.« Mind a mellett gyűjtői dús tapasztalatai visszatartották e munka kiadásától, bár sohasem jött rá, hogy Aretinus Calanustól plagizálta Attiláját.

BALLAGI ALADÁR.

A NYELVTÖRTENETI SZÓTÁRBÓL KIMARADT SZAVAK.

(II-ik közlemény.)

Álomfák. »Egy álomfák borítása minden hozzátartozandók nélkül,« munka ára 1 frt 15 kr v. p. Csongrádmegyei limitatio 1812-ből. (megjel. ily czim alatt: »1812-dik esztendei börtmáshava 29-ik s következő napjaiban Szegvár helységében tartatott tekéntetes nemes Csongrádvármegyének közgyűlése alkalmatosságával a czéhbeli mesteremberek kéziműveik s munkáik ára, a szegődött cselédek, szolgák és napszamosok bére, egyéb e tárgyra ügyellő és a közrendtartásra megkivántató némely közrendszeresekkel egyetemben a törvény erejével s fenytéke alatt e következő módon határozottak meg.« Leghátul: »felolvasa és kiadá Horgosi Kárász Miklós t. n. Csongrád vármegyének h. főnotáriusa.« Szegeden nyomtatott Grün Orbán betüivel. Folio 65 lap.) A nyeregjártók árszabásában.

Barom. (Marhanyáj) »Hogyha a barom avagy gulya öreg számban 500 darabot felül nem halad, a gulyásnak esztendei fizetése készpénzben 250 firtokra és 15 drb. marha teletetésre határozottatik«, 1. o. 59. l. »Tapasztalni lehet, hogy majd minden baromnál és ménésnél felesleg számu bojtárok találhatnak.« Csongrádm. végzése a közbátorság ügyében 1807. decz. 1-ről. (Nyomtatásban megjelent, folio) 7. lap »Zsarkó barmára kihajtatta a marhát«, »Deák barom«, »Kardos göboly«, — gyakori kifejezések Hódmezővásárhely város régi jkönyveiben s irományaiban.

Csiga. »Egy csigára egész selyem fonyás munka mentére, két nadrágra és dolmányra — mentekötővel«, ára 14 frt. »különösen egy dolmányra hasonló csigás munka 5 frt.« Csongrád-megyei limitatio. Gombkötők árszabása. 12. l.

Csikmák. (Nudeln, Ballagi Magy. Ném. szót. Pest 1867. 4.º cocetum, Szenczi Molnár Alb. Dictionaryum Ungarico-Latinum Francofurti 1644. — mákos csik, mákos laska) »Vörös csikmákszűrő kétfülű 15 kr, dtto hosszú nyelű 12 kr« u. o. Fazekasok és korszók árszabása.

Csikojtó. (Czikolto; vinculum ligneum in conjunctione jugorum bovinorum; czikoltoszeg; clavus ligneus vinculi jugalis, Sz. Moln. Alb. i. m.; — das Jochband, Ballagi i. m.) »Egy csikojtó három perezre való megvasalása.« Munkadíja 36 kr. U. o. kovácsok árszabása. (A szótárban sikolytu név alatt előfordul.)

Faragó. (Az az ember, ki a régi parasztházakat készítette s azoknak rendszerint minden munkáját elvégezte.) »A magyar faragók és házrakók«. »Minden faragó és házrakó tavaszi és őszi napokban reggeltől fogva estelig« — dolgozik 30 krért; — »gazda eledelén 18 krért.« Csongrád-megyei limitatio 54. l.

Fásli. »Egy folyó öl párkázat 29—32 hüvelyk magasságig, a hol a függő fő fáslit (Hängplatte) kőfaragó munkából faragott kövekkel kell kirakni.« Készítési ára 3 frt 48 kr. »Ugyanezért 32—35 hüvelyk magasságig hasonlókép kőből a függő fő fáslit« — jár 4 frt 19 kr. u. o. 44. l. Kőművesek árszabása. (E szónak másik jelentése die Windel, die Leibbinde, die Binde der Wundärzte. Ballagi i. m.)

Fergettyű. (1. das Kammrad in der Mühle 2. der Vorreiber. 3. der Trilling Ballagi i. m.) »Egy szekérbe való fergettyű rövid rakonczával« készítették 30 krért. Csongr. vm. lim. Kerékjártók árszabása. (Miskolczon egy gyermekjátékot is így hínak, melyet madzaggal hoznak forgásba.)

Flastrom. (das Pflaster) »Egy quadrat öl fekvő téglá flastrom földalatt és földszint a föld elegyengetésével együtt« készítendő 20 krért. »Ugyanannyi flastrom terméskő táblákból« készítendő 39 krért.« U. o. kőművesek árszabása 44. l.

Furás. »Szebenyi posztóból egy sing, egy furásos szűr dolmány« készítési ára 1 frt 30 kr, »furás nélkül 1 frt.« Csongrád. m. lim. szűrszabók árszabása 11. l.

Futrzasirozó. »Egy pár futrzasirozó kötél, 6 öles« készítendő 48 krért. U. o. kötéljártók árszabása 49. l.

Hevederfa. »Ugyanannyi« (egy folyó öl) »hevederfák (Brustriegel, Hängriegel, Jagdbänder) tölgyfából« elkészítendő 17¹/₂ krért. U. o. Ács munkák árszabása 39. l.

Gerenda. Váltógerenda. »Egy öl váltógerenda (Wechsel) tölgyfából« elkészítendő 19 krért. U. o.

Iha. 1. (Juha, das Wechselbret Ballagi i. m.) »Egy kocsi iha« készítették 7 krért. U. o. Kerékjártók árszabása. 2. Ovis, vide Juh Sz. Molnár Alb.

Joh. (Hepar, Iepar Sz. Molnár Alb. die Leber, Ballagi) »Szivem szerint szánom ez népet. Azaz ugyan megindult és felbuzdult az én szivem és ioham is fay belé, ugy keserülöm.« Bornemisza Pét. Negyedik része az evangyéliomokból és epistolákból való . . . tanóságoknak 253. l.

Jankli. »Egy janklinak varrásaért« jár 45 kr. Csongrádm. lim. Német szabók árszabása 10. l.

Janót (die Genetkatze Ballagi) »Egy nagyobb mentének fekete janóttal való prémezéseért béllés nélkül« fizetendő 7 frt. »Egy janot avagy macska ugy görény és vidrabőrök csávalásaért.« U. o. Szűcsök árszabása.

Kapiczán (der Kappzaum, Ballagi) »Egy kapiczán orr vasal és kikötő szarákkal« készítették 2 frt 30 krért, u. o. magyar szíjjártók árszabása. »Egy öl keskenyebb terhellő vagy kapiczánra való kikötő« ára 9 kr. Kötéljártók árszabása. 49. l.

Kapocsfá (der Holm, die Waschklammer, die Kluppe; das Jochschliessen, der Traumbaum. Ballagi) »Egy folyó öl kapocsfák (Anker Schliessholz) négy felől megfaragva«, — készítési ára 7 kr. U. o. Ács munkák árszabása 40. l.

Karsetli. »Egy karsetlinek szoknyával együtt varrásaért« fizetendő 1 frt, u. o. fehér személyeknek való ruházatok árszabása 10. l.

Kicséri. »Kutásóknál az első öl mélységre« fizetendő a kőmivesnek 1 frt 20 kr. »Két öl mélységre a kitséri föld hányásért és a kutaknál a víz meregetéséért minden kubik ölhöz adódik« 1 frt. U. o. Kőmivesi munkák árai. 43. l.

Korba. »Egy négy személyre való fél fedelű hintó, korba ajtóval, kemény oldallal« — készítették 26 frtért. U. o. Kerékjártók árszabása. »Egy pár hámfá szíj ugynevezett Tritelreim, nyeregjártó adván minden hozzátartozandókat«, — ára 3 frt. »Egy pár hasonló szíj, mely a korba ütközését tartóztatja«, — ára 1 frt 45 kr. U. o. nyeregjártók árszabása. »Csészakorbának megvasalása« 4 frt. U. o. Kovácsok árszabása.

Kordon. »Egy folyó öl téglából kirakott 12—15 hüvelyk magasságu kordonokért épületeken« — fizetendő 33 kr. U. o. Kőmivesek árszabása.

Köcsög. (der Milchtopf; der Steinkrug, Ballagi i. m.) »Egy legnagyobb tejes köcsög« ára 7 kr. »Egy vajas abroncsos köcsögnek itszéje 3 kr. U. o. Fazekasok és korsósok árszabása.

Kötőfa. »Ugyanannyi« (egy folyó öl) »kötőfák (Dachriegel, Dachband, Springband, Gesperr, Balkenanzügel) tölgyfából«, — elkészítési ára 15 kr. U. o. ács munkák 39. l.

Lésenek. »Egy quadrat öl lésenék és párkányok« — készí-
tési ára 31 kr. »Az architecturához tartozó lésenékre teendő
kőből való oszlop pártázatért 12—18 hüvelyk szélességig« —
fizetendő 39 kr. »A korinthia és római rendhez tartozó lésenékre
teendő kapitálért 12—18 hüvelyk szélességig«, — fizetendő 2 frt
14 kr. U. o. Kőmivesi munkák árai 44. l.

Litra. »Sodrott selyem 5 és $\frac{1}{2}$ litra« 6 frtjával. »Pamut
1 és $\frac{1}{2}$ litra« 1 frt 15 krjával. »Sodrott selyem 6 litra és 20
dram« 6 frtjával. H.-m.-vásárhelyi görög kereskedők jószágainak
conscriptiója 1752-ből, a város levéltárában.

Menetelesség. (Meneteles abhångig, abschüssig, schief, Ballagi
i. m.) »A szebb toscaniai rend fő pártázatjáért kőből lésenékre, a
melynek szélessége 3 láb, menetelessége (Abdachung) 18 hüvelyk
magasságu«, — jár 6 frt 56 kr munkadíj. Csongr. megyei limit.
Kőmivesi munkák árszabása 46. l.

Méhely. (Műhely) »Beretválásért a méhelyben 3 kr, érvá-
gásért a méhelyben 10 kr.« U. o. borbélyok árszabása 51. l.

Mihók »Mázos legnagyobb kancsó azaz mihók ára 1 frt.«
»U. o. 50. l, Fazekasok és korsósok árszabása.

Neste 1. (Anasia, n. prae foem, Sz. Molnár. — Neste más-
kép Neszte, Anastasie, nőnév, Ballagi). 2. »A szegényec az kazda-
gokat kevély nestenek szidgyac, az kazdagoc őket szegény nesté-
nek.« Bornemisza IV. 140.

Oszlopfá. »Küszöbfa (Schweller), oszlopfá (Stuhlsäule), fog-
laló fá (Pfetten) tölgyfából« — elkészítésének ára folyó öletől
23 kr.

Függőoszlop. »Ugyanannyi« (egy folyó öl) »függő oszlop
(Hauptsäule) tölgyfából« — elkészítésének ára 17 kr. U. o. ács-
munkák árszabása 39. l.

Páczolni. »Páczolt képrámának lábnyi hosszúsága« kerül
12 krba az anyagon kívül. U. o. Asztalosok árszabása.

Pája. »Egy pántlikás pája reklivarrásaért« — fizetendő
1 frt 45 kr. U. o. magyar szabók árszabása 6. l.

Pászta vagy **palászta** (der Strich, der Streifen z. B. bei
Schnittern, Ballagi) »Papere dombján egy pászta 50 utból álló
szöllő« Vásárhely városi jkönyv 1732-ből. »Egy pászta 40 utból,
álló szöllő« U. o. 1768-ból. »Vinczellérnek esztendei fizetése min-
den pásztátul, mely 100 utat, minden utat 50 tőkével számítván,
kézpénzben 8 frtot« stb. tesz. Csongrádm. limitatio 1812-ben
60 l. Vinczellérek bére.

Párnafa (das Polsterholz, párnafák die Mauerbänke, Mauer-
latten, Ballagi). »Egy négyszögöl padlásért, deszkázásért, egy
felől gyalult és két felől öszveeresztett deszkákból a párnafák
lerakása nélkül« — számítandó 32 kr. »Egy gerendának azaz
ugynevezett párnafának letétele s beigazítása« — 10 kr. »Egy

folyó öl párnafák (Polsterholz) két felől való megfáragással és bétevéseért — tölgyfából« 7 kr. U. o. Ácsok és asztalosok árszabásai.

Pártázat (die Bordierung; das Gesims, die Zinne, der Saum; die Corniche, das Kranzgesims, Ballagi. — Limbus, praecinctio, praecinctura, cinctura, Sz. Molnár Alb.). »Téglából rakott oszlop pártázatért (Schaft-Gesims) 6—8 hüvelyk magasságig« fizetendő 36 kr. »Azon pártázatok, architravok és oszlop-pártázatok, melyek a tornyokon a fal padja (Mauerbank) alatt lévő faltul felfelé rakudnak a napszamosokat is ide foglalván, a felyebb kitett áraknak egy negyed részivel drágábbak«. »Egy kő ajtószár.... melynek a pártája egyenes.« »Egy folyó öl 7—8 hüvelyk magasságu pártázásért stukatura alatt.« — U. o. Kőmivesi munkák árai 45—47. ll.

Pittli (die Gelte, Ballagi) »Kemény fábul való ló-ítató dézsa ugynevezett pittli« U. o. Kádárok árszabása. 37. l.

Pontom. »Szebenyi posztóbul egy sing három pontomos szűrdommány« — ára 2 frt 30 kr. »Magyarországi posztóból 4 és 5 pontomos öreg szűr« — ára 6 frt. »Három és két pontomos 5 frt 30 kr.« »Egy pontomos és két singes 5 frt.« U. o. Szűr-szabók árjegyzéke.

Pruszlík (der Brustfleck, Ballagi) »Magyar asszonynak egy közönséges leibli ugynevezett pruszlík« varrása 30 kr. U. o. 8. l.

Puskázni. »Egy kerék puskázásáért, külső végibe uj vasból« — 12 frt. U. o. Kovácsok árszabása.

Raj. »Rajdeszkának munkájáért hasonló fizetés« (egy láb nyomától 1 denár) »léssen, de két szálat egybe vévén.« U. o. deszka-, lécz- és zindelycsinálók árszabása. 54. l.

Rakoncza (die Aufhaltgabel; der Schlittenbaum, Ballagi Subscus quidam currum fulciens. Nincsen a víznek rakonczája. Prov. Jucundissima navigatio juxta terram, ambulatio juxta mare. Sz. Molnár A.). »Egy pár alsó oldalfában való füles szeg vagyis rakoncza« ára 8 kr. Csongrádmegyei limit. Kovácsok árszabása. »Szekérbe való fergettyű rövid rakonczával« — készitendő 30 kért. U. o. Kerékjártók árszabása.

Ravó. (Praefectus tributorum exactor Sz. Molnár A.). »Ravók, fukarok, emengek, harminczadosak voltak«. Mélius Vál. Préd. 143. V. ö. Ugyanott, 144.

Sas. »Egy pár szekéroidalnak vasalása két sassal uj vasbul« — ára 1 frt 12 kr. Ugyanazon munka »egy sasra uj vasbul« — 42 kr. Csongrádm. lim. Kovácsok árszabása.

Sík (das Flittergold, das Rauschgold; die Tresse, Ballagi. Aluta inaurata, Sz. Molnár A.). »Sík — négy karika.« »Sík galand« 4 vég 85 kr.jával. Vásárhelyi görög kereskedők jószágainak conscriptiója. i. h.

Sib (der herumziehende Comödiant, der Taschenspieler, Ballagi. Ludio, Agyrta, Sz. Molnár A.). »Fajtalan sib lator.« Bornemisza IV. 140.

Suhogó (fn. eine lange, dünne Peitsche; die Schmitze; die Reitgerte, — mn. säuselnd, Ballagi). »Közönséges suhogó« — ára 3 kr. »Dupla suhogó« — ára 5 kr. Csongrádm. limitatio, kötéltartók árszabása. (Borsodban és Biharban a hajlékony s verésre alkalmas vesszőt és pálczát is hitták suhogónak).

Szabasnan. »Szél, nagy futt napnyugotról Szabasnan épen a templom felé.« »Csavarodott a láng észak felé szabasnan.« »Szüret után ismét recrudescalt« (rajta a hideglelés) »szabasnan.« Szilágyi András vásárhelyi rektor kézirati naplója 1730-ból.

Szár. Egy folyó öl gyalulatlan ajtó és ablak szár tögy fábul« — elkészítendő 12 krért. »Egy kő ajtó szár, elhelyeztetéséért, . . . kő ablak elhelyeztetéséért templomokon és tornyokon« stb. Csongrádm. lim. Ácsok és kőmivesek árszabásai.

Szépelledik, szepelledik. (Nitor, annitor, Szenczi Molnár A.) Bornemisza IV. 41.¹

Tok juh. (Toklyó) »Tok juh és bárány bőr« — darabja 20 kr. »Birge tok juh bőr szattyánnak cserrel kikészítve«, — készítésének ára 36 kr. Csongrádm. lim. 2. 3. ll.

Töndül. »A disznajok jobban megtöndül az én pusztáimon, mint más jószágomban az csepegő makkon.« Gr. Károlyi Fer. levele a vásárhelyi bírákhoz 1756-ból a város levéltárában.

Tusli. »Egy tuslinak és szoknyának varrásáért — 1 frt 30 kr. Csongrádm. limitatio 10. Fehér személyeknek való ruházatok árai.

Termész. (Termés) »Az bornak jó természese.« Monoszlai Apologia 506. l.

Zabolaj. »Zabolaj, segesvári, kötőnek való« — 21 rőf 14 krjával. Vásárhelyi görögök jószágainak conscriptioja i. h.

Záp (die Schwinge an einem Leiterwagen; die Speiche, die Radspeiche, Ballagi). »Egy« (kocsi vagy szekér) »oldalba való záp« készítéseért jár 5 kr. Csongrádm. limit. Keréjtartók árszabása.

Vagyolkodik. (Vagyolkodás: studium, conatus, intentio. Sz. Molnár A.). »Ne legyünk nagyra vagyolkodók.« Bornemisza IV. 257.

Vesszőzet. »Egy folyó öl tögy fa garádicsért egy vesszőzettel« fizetni kell 32 krt. »Ugyan azért vesszőzet nélkül« 16 krt »detto gyalulatlanért« 13¹/₂ krt. »Egy folyó öl, 6—8 hüvelyk vastagságú vesszőzetért« — toronyfedeleknél 27 krt. »Egy folyó öl téglából rakott vesszőzet a fáslival (Rundstab, sammt Plattel), mely a tornyokon, templomokon az architrav helyett vagyon.« Csongrádm. limitatio, ácsok és kőmivesek munkabérei.

SZEREMLEI SAMU.

¹ A IV. részben sehol nem lelem.